

LA LENGUA VALENCIANA

Notes per al seu estudi i conreu

PER

LLUIS REVEST i CORZO

M . C M . X X X

*Es propietat.
Drets reservats.*

Fon ben vist a l'Honorable Consistori de Mantenedors dels Jocs Florals de Lo Rat Pennat en 1928—i li'n sóc molt grat—honrar un treball meu concedint-li'l premi ofert per en Gaetà Huguet i Segarra, digne seguidor dels paterns eixemples en l'encoratjament dels estudis valencians. No per altres raons, sens dubte, que per la bona i ben corresposta amistat que'm porta vol n'Huguet fer del domini públic eixe treball escrit, com qui diu, d'una alenada en mig d'altres cures professionals i familiars, i, cedint a l'instant pressió de l'amic qui en majors coses té bon dret a la meua deferència, van estes quartelles a les caixes.

Al treball primitiu, soismés a les correccions inexcusables i descarregat d'un proemi massa deslligat del tema, s'afigen, atenant indicacions per a mi de molta força, les regles ortogràfiques finals.

LLENGUA VALENCIANA

I

VALOR D'ESTA DENOMINACIÓ

Estudiant assumptes relatius a la *llengua valenciana*, cal primer que res aclarir la valor exacta d'este terme. Recullint i sintetisant los estudis fets a les hores que ell escrivia, diu lo professor Guarnerio:

«Il catalano, pur non essendo nelle sue origini che una varietà provenzale, trasportata in Ispagna fin dal sec. VIII, è da considerarsi come un tipo linguistico indipendente, per alcuni caratteri propri assai spiccati nel complesso provenzale, inoltre per la estesa propagazione al sud dei Pirenei, durante la lotta dei re d'Aragona con gli Arabi e per l'alta importanza politica e letteraria che raggiunse nel medioevo e che ora va riacquistando. Il catalano abbraccia oggi in Francia la più gran parte dei Pirenei orientali e il *Roussillon*, donde si digrada nel francese dell'est. In Ispagna gli spettano le provincie di Catalogna e di Valenza e le isole Baleari, e in Sar-

deigna la colonia di Alghero». (*Fonologia Romanza*. — Milano. — Hoepli. — 1918, p. 10).¹ I així la denominació *llengua valenciana* no és admesa per cap romaniste modern.

Tenim, doncs, que universalment son compresos los parlars valencians dins lo *bell catalanesc*, com en Muntaner haguera dit, dins la gran unitat de la llengua catalana. I molt justament, puix no sols traent arguments del capdal científic arribem a la mateixa conclusió. Comparant textos escrits en los bons segles de la llengua no sols de literats professionals, sino de gent sens cap preocupació literària, poques diferències trobariem dels uns als altres, mes que procedixquen de regions diferents. Huí mateix no hi hauria gran tret de parlar a parlar i podriem comprobar en glossaris adscrits a vulgarisacions modernes de textos clàssics fetes a Catalunya la presència de veus que allà son insòlites o inusitades mentres viuen i son ben compreses en terra valenciana.

I noresmenys la denominació «llengua valenciana» o «valencià» viu *exclusivament* per tota la extensió de les terres on se parla eixa llengua dins lo nostre Reine, los fills del qual, llevat de molt poques excepcions, bé que s'admirarien si'ls digueren que parlen català. Més: un ús quasi general dels escriptors clàs-

¹ La doctrina de la unitat lingüística provençal-catalana ja reconeguda per Dani (*De vulgari eloquentia*. Lib. I, cap. VIII, 4-5) fon exposada extensament per mossén Antoni Maria Alcover en *Qüestions de llengua y literatura catalana*. (Palma de Mallorca.—1903).

sics de València consagra expressions equivalents, fals com «vulgar valencià», «estil de valenciana prosa»; fins lo frare català Eximenis resent la opinió general de la terra on tant de temps era vixcut en algú lloc de son *Regiment de la cosa pública*.

Los hòmens de la Renaixensa, ben convençuts d'eixe fet de la unitat de la llengua, i volent d'altra banda fugir una denominació qui feria llur amor pròpia, s'acolliren de bon grat al camp neutral que'ls oferia lo terme antic més en circulació al segle XIV per en Ramón Vidal de Besalú, emprat ací des del segle XVI i mantingut fins als nostres dies per molts doctes escriptors qui han parlat de *llemosí* i de *llengua llemosina*. Estos noms poden ja donar-se per abandonats inclús d'aquells qui modernament los han fet circular, havent sens dubte influït en la seua desaparició autoritat tan considerable com la de Menéndez Pelayo qui sempre rebujà acrement «el vulgar error que entrañaba la palabra *llemosina*».

Creem que la llengua valenciana és, i no res més, la dels catalans qui la portaren quan a la Conquesta; per esta raó és que'ls filòlegs anomenant-la del poble qui primer la parlà la coneixen universalment per *catalana*. L'il·lustre P. Lluís Fullana pareix sostindre la opinió de l'autoctonisme del valencià naixcut entre'ls cristians qui vixqueren ací sots la dominació musulmana. Això, apart la manca de documents comprovants de la hipòtesi del eminent filòleg valencià, no destruíx lo fet de la unitat de la llengua ni justifica

denominacions independents: fora dubte és que la llengua naixqué i creixqué espontània a Barcelona i Vic, per eixemple, no fon importada de l'un a l'altre lloc, i no justifica eixe fet que parlem d'una *llengua barcelonesa* front a una *llengua vigatana*. Sempre quedarà en peu que eixa *llengua una* fon primer coneguda per obra dels llavis i de les plomes catalanes i que allà on no arribà la força dels motius que ací portaren les coses per altres carreres és molt natural que fora coneguda de primer i seguïxca essent coneguda encara com a *llengua catalana*.

La denominació *llengua valenciana*, emprada per nosaltres, no pot ésser filla, sinó d'un sentiment d'amor pròpia molt natural i llegítima en aquells temps qu'era polenta i gloriosa la personalitat de la Ciutat i Reine de València com a membre cabdal de la Confederació catalana-aragonesa, personalitat qui atany son màxim esplendor i creiximent als dies lluminosos del Magnànim. Eixa amor pròpia se féu més intensa i fins morbosa en los segles d'abatiment polític i econòmic de la Confederació per les rivalitats naixcudes entre'ls pobles mediterranis d'Espanya, a la manera que dins les families de paratge empobrides i decaigudes se fa més intransigent i acre la vanitat cavallerisca i més violentes les qüestions de punt d'honor. Mes siga qualsevullga la causa d'açò, prou diem al dir que l'amor pròpia va per mig que és tant com opinar que la solució millor per a les qüestions de nom es deixar-les conforme estàn i cadascú done a son

parlar l'apel·latiu més falaguer per als seus sentiments, sempre a condició de reconèixer sens vacil·lacions la unitat indisoluble de la llengua de València, Balears i Catalunya.

II

LA LENGUA LITERARIA

Sembla una superfluitat l'afirmació que una llengua literària no pot ésser altre que una síntesi depurada dels parlars del poble. Ara, sol oblidar-se eixe postulat prou més asovint que no's creuria i per altra banda la seua fórmula enclou prou dificultats dins la seua aparent senzillesa. Vorem de fer per aclarir la part que ens pot interessar de tot açò.

Una llengua no és en la seua realitat viva una cosa uniforme: és un arbre florit de formes variades, un gènere al qual son sotsposats com a espècies los dialectes: tots ells son, ab los mateixos drets, llenguatge del poble, base possible de la llengua literària. Entre eixos dialectes sol haver un o alguns qui sobreixen per les seues millors condicions naturals per a la literatura o per un conreu més acurat determenat per circumstàncies històriques: eixos dialectes constitueixen com lo nucli i la norma de la llengua literària qui s'en-

riquir mijançant les contribucions dels altres dialectes, los manlleus fets a les llengües clàssiques, a llengües viventes i fins a disciplines científiques, com succeï sens anar més lluny a la llengua castellana sobre la qual són innegables les benèfiques influències eixercides durant los seus grans temps de floreiximent per la Teologia i la Filosofia escolàstiques. Fins hi ha llengües, i es lo cas del grec, qui han posseït més d'un dialacte literari, cadascú consagrat per l'ús a determinats gèneres literaris, d'una manera principal. Es però més típic i més freqüentment repetit lo cas de l'italià: després del meteòric predomini de l'artificios dialacte sicilià, passa al lloc de norma al resurgir de les llibertats municipals lo toscà, i dins ell la varietat florentina, molt pura encara en Brunetto Latini i ja modificada per influències cultes i per elements d'altres dialectes en los poetes del *dolce stil nuovo* i particularment en Dant, lo llenguatge del qual es sensiblement igual a l'italià literari de hui.

Quan una llengua naix a la vida literària no's pot prejutjar quin dialecte o quins dialectes seràn més acostats a la norma ni artificiosament se pot *construir* als rogles dels intel·lectuals una llengua literària al llur albir encara que's subjecte a regles qu'ells tinguen per molt ben raonades; cal deixar obrar al temps i que cada escriptor empre aquell dialecte que vullga. *Construir* una llengua literària *a priori* (qui no serà altre que una mena d'*esperanto* sens arrel i sense suc) es inútil: la llengua literària té ses lleis de

creiximent com los dialectes populars sens més diferència que aquella que podem trobar entre un arbre qui creix espontani i un altre que és conreat. Lo conreu d'una llengua son los esforços dels escriptors que deuen tendir sols a depurar lo dialecte que empren, a enriquir-lo mijançant les naturals aportacions dels altres dialectes i'ls intel·ligents manlleus fets a llengües afins; a normalisar-lo sens forçar lo seu curs natural prenint com a orientació una literatura clàssica: de tot, garbellat per lo temps i per l'instint del poble surarà allò qui deurà surar: la llengua, com un organisme sà, assimilarà los elements qui li convindran i eliminarà naturalment los altres.

Lo cas del valencià es molt diferent: conreat i arribat als cims en altre temps posseïx una literatura clàssica i eixa literatura deu ésser la seua norma primera. Per altra part, bandejada per molt de temps de l'ús literari tampoc pot assimilar-se per complet a una llengua de continuïtat literària tal com la castellana. Replegar-la com era al començar la decadència valdria tant com fer una literatura erudita i per lo tant sens influència fora un rogle estret de *dilettanti*; escriure cadascú a son albir i sens altra base que un sol dialecte seria trencar la tradició i fer literatura municipal. Si's vol pendre com a base lo dialecte propi ha d'ésser a condició de depurar-lo cada dia més prenint com a espill los textos dels bons temps de la llengua. I això poden fer-ho los escriptors qui han després un dialecte no molt divergent de les fonts clàs-

siques; altrament es fer una mala obra. Los primers renaixentistes catalans ho compregueren i, qui més qui menys, seguiren eixa direcció: entre'ls escriptors cabdals del segle passat l'obra de mossén Verdaguer oferix los fruits més saborosos obtinguts per eixe amorós conreu. Aquell gran poeta qui sentia la llengua catalana a través lo seu puríssim dialecte vigatà fon además llegidor incansable i folk-lorista perseverant: així pogué arribar a emprar una llengua pura i riquíssima a l'hora.

Hui la tendència més poderosa a Catalunya no és eixa i cal dir dues paraules sobre eixa qüestió per a previndre los efectes de la seua repercusió qui ja s'han fet sentir a València.

Consistix en pendre com a norma del català — com a *català normal*, segons expressió de l'il·lustre filòleg en Pompeu Fabra — lo parlar de Barcelona i rebujar més o menys tot allò que eixe parlar ha deixat caure en desuetud per clàssic que siga i per viu qu'estiga en altres regions del domini de la llengua.

No pretenem negar *com a fet necessari* la influència que lo parlar d'un centre intel·lectual com Barcelona ha d'eixercir sobre'ls seus escriptors d'altres regions; creem sí, que eixe fet és una corrent que no deu seguir-se incondicionalment; més encara, creem qu'en molts casos cal anar decididament contra ella. I com no és sens repugnància que havem de mostrar la nostra disconformitat tractant-se d'una opinió mantinguda per eminents partidaris que molt gustosament tenim

com a mestres, exposarem en térmens breus, però clars, les nostres raons.

La primera és la 'deformació i empobriment que per a una llengua formada i qui posseix una literatura clàssica suposa la seua reducció a un sol dialecte.

La segona és lo fet que, actualment al menys, no mai pot representar la puresa d'una llengua lo parlar d'una gran ciutat: com los hòmens, creixen les llengües més bledanes i fortes al sol i a l'aire lliure dels camps i les montanyes. I això es natural, donat que a cap lloc hi ha més freqüència de gents forasteres qu'a eixes grans ciutats ni a cap lloc com a les grans ciutats se viu tan depresa, causes qui pertorben lo procés evolutiu normal de la llengua, empestant-la de modes i modismes no sols estranys sinó ben asovint d'invenció baixa; modes i modismes qui naixen i moren sens deixar altre rastre que la degradació i lo desgast progressiu de la llengua. Canviem de camp d'observació i vorem com ningú pensa en pendre los parlars de Madrid, de París, de la gran part de la població de Londres i de Berlín com a norma respectiva del castellà, del francès, de l'anglès i de l'alemany.

La darrera, qui fa especialment inadeqüat per a poder fer d'ell norma de la llengua lo parlar de Barcelona, són les condicions peculiars d'esta gran ciutat: la mobilitat que a Barcelona donen a les classès socials l'anar i vindre de la riquesa, los daltabaixos de la fortuna propis d'un gran centre mercantil i eixa altra

mobilitat i eixe cosmopolitisme inevitables en un dels més grans ports mediterranis.

Creem que lo camí no es eixe. Lo primer que cal fer es conèixer la llengua clàssica i prendre-la com a norma i patró. Sols devem donar per morta una paraula, una forma, una pronunciació, una modalitat sintàctica de la llengua clàssica quan comprovem que realment no viu en cap dialecte de la llengua, i encara qu'estiguen mortes (si no es humanament impossible retornar-les a l'ús literari de manera que no siguen comprensibles per a ningú), devem esforçarnos per a fer-les circular. Devem ademés portar al llenguatge literari tot lo cabdal vivent de la llengua, encara que no tinga antecedents en los clàssics, sempre que vejam que no és una corruptel·la. Per últim devem naturalment i seguint les lleis d'analogia de la llengua adoptar noves paraules per als conceptes nous i desconeguts als clàssics i al poble.

III

QUÉ S'HA FET I QUÉ POT FER-SE A VALENCIA

A València trobem dos fets capitals i no sabriem dir quin dels dos és més deplorable. Lo primer és la indiferència general de tots aquells qui no són dins lo rogle, ben estret, per cert, d'aquells qui prenen interès per estes qüestions; indiferència prou pijor que la lluita i la impopularitat.

L'altre fet és la divergència, per no dir anarquia, que hi ha dins lo rogle mateix o, millor dit, lo fraccionament del rogle aparent en roglets reals i veraders que ni s'aclarixen ni s'entenen mútuament. No s'entenen los escriptors de la Capital i los escriptors de fora i dins cada localitat no s'entenen los escriptors de diferents tendències.

Hi ha los escriptors populars, aquells qui escriuen un valencià corromput, corrompent-lo en general encara més a l'escriure, emprant una ortografia qui vol semblar-se a la ortografia castellana i trossejant les

regles més rudimentàries de la Gramàtica fins al punt que se'n ressentixca la claritat del concepte. No cal dir que tal tendència té una literatura abundosa com a que son conreu és a l'abast de qualsevol. Més pasmós fon que tinguera un sistematizador i de no vulgar cultura, mes que no fos precisament allò que's diu un filòleg. Lo senyor Nebot i Pérez, dolent-se de la decadència de la literatura i del divorç entre estos i los defensors d'un valencià *escrit en valencià*, cregué trobar la solució decantant-se del costat de la Gramàtica i de la ortografia castellanes. No ho creuriem si no fos que tenim al davant los seus *Apuntes para una Gramática valenciana popular* (Valencia — Ripollés — 1894) qui arriben fins a deformat la fonètica de la Capital, tot i essent una de les fonètiques més corrompudes del Reine i fent les afirmacions més gratuïtes, per tal d'adaptar-la a la ortografia castellana. I cal dir que al *Prólogo* mateix d'eixos *Apuntes* fa vore molt clar que d'una banda anaven les seues candoroses i ben intencionades teories i d'altra lo seu bon seny lo qual l'imposava la unitat de la llengua literària de València i Catalunya. Clar és que no reeixí, com no reixiria cap legislador pretenent subjectar a normes un voluntari i, fins a on cap, conscient anarquisme.

Hi ha rerassagats del huitcentisme qui escriuen coses més o menys curioses en un llenguatge molt pintoresc i apedaçat, tant més valencià per ad ells com menys comprensible. No tenen cap sistematizador de llurs tendències ni mai s'ha desitjat. ¿Per a qué?

Hi ha uns altres qui's subjecten o pretenen subjectar-se a les normes ortogràfiques i gramaticals fetes a Barcelona. Tenen la justificació de la manca quasi total de doctrina sistematizada, raonada i sostinguda per fortes autoritats i lo desig natural d'ésser llegits per un públic més nombrós. Contribuïxen a l'empobriment de la llengua literària, llevant-li una contribució que té bon dret a exigir als parlars valencians i no fan res per a resoldre lo problema d'empobriment espiritual de València. Cap autoritat millor pot oposar-se a eixa tendència que les següents paraules de l'ilustre filòleg català en Pompeu Fabra, dirigides a un escriptor valencià.

«Nosaltres, catalans, no desitjariem altra cosa sinó que emprenguèssiu una obra de forta depuració del vostre idioma, encara que no us preocupéssiu gens d'acostar-vos al nostre català; que tractéssiu de descastellanitzar el valencià i de redreçar-lo i enriquir-lo procurant acostar-lo al valencià dels *vostres* grans escriptors medievals. Així, tot fent una obra purament valencianista, us trobaríeu haver fet una obra catalanista, d'acostament al nostre català: elevant la vostra llengua escrita per damunt dels parlars valencians actuals, recolzant-la en el valencià del XV^{en} segle, produiríeu un valencià que no seria pas una llengua altra que la catalana nostra, sinó la modalitat valenciana de la llengua catalana, al costat de la nostra modalitat catalana i de la modalitat balear». (*Converses filològiques. Primera serie.* — Barcelona. — Editorial Regina. S. A. — pág. 363.)

Hi ha, per fi, l'agrupació, prou menys nombrosa que no desitjariem, deguda als esforços del M. R. P. Lluís Fullana. Eixe sí que seria un nucli estimable de restauració si no fos per l'afirmació bàsica de la escola o siga la existència d'una llengua valenciana independent de la catalana. Encara cal afegir que, fora lo modest i laboriós fill de sant Francesc, potser no és a València cap estudiós de filologia suficientment preparat per a ajudar a l'obra. Açò es causa de que's perguen los fruits del treball perseverant del P. Fullana i de l'amor apassionada que porta a son matern parlar.

Nosaltres plantejariem altrament lo problema i recollint tot això que fins ara havem dit resumiríem la nostra opinió en les afirmacions següents.

1.º No existix una llengua valenciana independent de la catalana. Existixen, sí, varietats d'una sola llengua anomenada catalana pels catalans, i per nosaltres, seguint la tradició literària i popular del nostre Reine, valenciana.

2.º Com a conseqüència tant son clàssics valencians lo benaurat Lluís i Bernat Metge, com Jaume Roig, Corella o Auzias March.

3.º No és llegendari reduir la llengua literària a un dialecte o una agrupació de dialectes tal i com són en l'actualitat.

4.º Lo punt inicial de la restauració de la llengua són los textos clàssics estudiats sens cap prejuí.

5.º Cap forma clàssica deu donar-se per morta si no és que és morta en realitat. I si hi ha possibilitat de fer reviscolar eixa forma morta sens fosilisar la llengua deu mampendre's discretament l'obra per los escriptors.

6.º Respectant les formes clàssiques deuen portar-se sens temor a la literatura les formes populars *formades segons les lleis de la llengua*.

7.º Quan, segons eixos principis, coexistixen formes equivalents, no hi ha raó qui done preferència a l'una sobre l'altra: totes son igualment llegendàries i contribueixen a la riquesa i flexibilitat de la llengua.

8.º Cal fer una replega intel·ligent i acurada del llenguatge parlat, sots pena de que siga substituït per formes exòtiques lo cabdal llegendari de la llengua i cal que la literatura faça circular eixe llenguatge parlat.

9.º L'obra dels escriptors valencians deu tendir a la reintegració de les veus i formes dels nostres parlars en la llengua literària de la qual, moltes d'aquelles, solament conservades ací, han bandejat los escriptors sens raó ni motiu posat que son les pròpies i castisses de la llengua.

Per a tot això cal de primer fer obrers; procurar que siguin més nombroses les persones posseïdores d'una elemental preparació filològica. Pensant que, com a vòltes succeïxen casos imprevists, pòden arribar estes notes a mans d'algú qui les llixca, per si este algú volia treballar este camp i no sabia per on escomençar volíem donar una llista de revistes i llibres de fàcil adquisició i de prou utilitat, segons creem; mes per compte d'això nos estimem més indicar que a la *Revista de Filologia Espanyola*, al *Bollett del Diccionari de la llengua catalana* de mossén Alcover i al *Butlletí de Dialectologia catalana*, publicat per la Secció corresponent de l'Institut, trobarà orientacions i bibliografia.

No cal afanyar-se per arribar a grans construccions gramaticals sintètiques: estes ja vindran. Cal fer abans molts estudis de caràcter monogràfic, determinats per localitats i matèries, sobre la llengua viva, i cal també fer estudis monogràfics sobre les òbres clàssiques. Un gran cabdal de monografies han fet en los darrers anys los estudiosos catalans; no cal dir que devem estudiar-les i aprofitar-les.

Però, i lo gran públic ¿qué farà mentres? — podran dir alguns. — Per a posar a les mans de tots los resultats que's vagen obtenint i per a divulgar los coneiximents gramaticals son prou treballs de caràcter fragmentari com aquells enclosos en les molt interessants *Converses filològiques* d'en Pompeu Fabra.

Encara direm quant necessari és divulgar los tex-

tes clàssics. Mes no'ns fem il·lusions: si de sobte donem sens cap direcció ni cap mig auxiliar — en cru, com aquell qui diu — Ramón Llull, lo *Libre dels feits* o Auzias March no haurem fet res. Comencem per coses curtes, molt curiosament triades, anotades profusament, ben acompanyades de glossaris ben fets i d'advertències crítiques i biogràfiques. Procurem interessar als llegidors; ja demanaran ells mateixos menjar més abundós i més difícil de digerir. Ara, no anem a caure en la temptació de modernisar massa los textos; si ho fem ni arribaran los clàssics mai a la generalitat dels llegidors ni s'acomplirà mai l'obra de depuració de la llengua la qual per l'altre procediment vindrà sens donar-nos compte. Hi ha maneres de conciliar la divulgació i la integritat dels textos, i en cas estrem poden los editors fer com *Calpe* a l'editar en sa *Colección Universal* lo *Mio Cid* o com la *Editorial Barcino* ab la *Crònica* d'en Jaume I: donar acarrats lo texte antic sens més que unificar la ortografia i una veritable *traducció* en llengua moderna.

De gran utilitat, per no dir necessitat, és armonisar i coordinar los esforços. Potser fora un bon procediment la creació a València d'una Acadèmia o Institut de la Llengua Valenciana presidida per l'acadèmic numerari valencià en la Espanyola al qual podria assistir i sustituir lo respectiu corresponent, Institut que, com a cosa feta de bell nou, podrien organisar conforme a orientacions modernes fent-lo molt profitós. Més encara: creem molt fàcil obtindre per ad eixe Ins-

titut l'ajuda oficial vist l'interés mostrat per lo Govern en favor de les llengües no oficials portant los representants d'estes a la Reial Acadèmia Espanyola.

I una volta més: portem al davant en los nostres treballs aquelles paraules del savi canonge Chabàs recomanant no fer les coses cuitosament: *Poc a poc*. Si volem improvisar sens fonaments un gran edifici és ben segur que s'assolarà. Cuidem que lo nostre treball siga seriós i honrat: sempre farem prest allò que farem bé. I tampoc oblidem la divisa de l'il·lustre Aguiló — *No guardes a quants plaus mas a quals* — és a dir: no cal fer concessions als gramàtics improvisats contra les inspiracions de la ciència.

OBSERVACIONS I EIXEMPLES

Com a darrera part d'estos apunts farem observacions sobre punts concrets, a manera d'il·lustració pràctica de les coses que havem dit, i a la fi exposarem les orientacions que creem més profitoses respecte al sistema ortogràfic valencià.

Pronunciació.—Hi ha regions del Regne de València on encara conserven una pronunciació prou rica, mes que s'hi hagen perdut alguns sons qui sens dubte eren vius als temps clàssics; n'hi ha d'altres on s'és empobrida considerablement la pronunciació, per eixemple, a la Capital i'ls seus tèrmen generals, si ja no és que des d'antic i per causes encara desconegudes pronuncien com hui. No cal pensar en portar a la parla popular d'eixos llocs totes les riqueses de la pronunciació d'aquells altres dels quals parlavem de primer; en canvi no seria massa dema-

nar que les persones estudioses del valencià curassen de posseir eixa pronunciació més completa la qual, i no eixa altra empobrida, deu ésser la pauta del sistema ortogràfic. En parlar d'ortografia caldrà indicar potser més particularitats; com a mostra senyalarem ací algunes pronúncies qui no són conegudes a la Capital o són decaigudes en los darrers anys.

1.º La distinció entre *b* i *v*. (Viu hui per tot arreu mes ha decaigut una mica per influència del castellà qui fa alguns segles la pergué encara que algunes regions espanyoles i repúbliques americanes la conserven). 2.º La distinció entre *g*, *tg*, *ch* i *x*. (Viu a la mitad N. de l'actual província de Castelló i a la majoria dels pobles qui parlen valencià de la província d'Alacant). 3.º La distinció entre *s* i *ss*. (Viu als mateixos llocs que la distinció anterior). 4.º La distinció entre *l*, *ll* i *lll*. (Viu a molts pobles de la província d'Alacant).

Com a que per ausència de disciplina gramatical se són introduïdes confusions en la pronunciació, sembla qu'en cas de dubte i per a fixar la recta pronunciació de la llengua literària cal anar a la etimologia i a les lleis de la llengua.

Léxic.—Seria ben interessant un estudi dels desgaVELLS introduïts per la *coentor*, com diuen a València, de moltes gents i pel desconeiximent de les fonts de la llengua per part de molts escriptors. Los primers podrien comprobar-se per tot arreu fins arri-

bar a les *meses de madera que la meua madre vol limpijar per a que no estiga feo*, fórmula del *dernier cri* de les elegàncies valencianes en punt de llenguatge.

Les altres s'amaguen més; podriem trobar-ne, però, sens molt d'esforç. Ne citarem una, com a mostra, la qual no apareix al *Diccionari Ortogràfic de l'Institut d'Estudis Catalans*, mes pot trobar-se en molts escrits moderns. Volem dir l'*apoi* i l'*apoiar-se*, bella prova que molts escriptors maltraduïxen a un valencià fantàstic de un castellà que desconeixen. La equivalència immediata, *refermança* i *refermar* no és morta: Dijous Sant i bon dia d'enguany ofrem la paraula *refermar* a una dona del Raval de Castelló. Hi ha, segons los casos, *defensar*, *ajudar* i un grapat de paraules més per als sentits traslaticis de l'*apoyar* castellà i no cal més qu'eixir al carrer i parar esment per a dependre-les.

Ara, ne són moltes més difícils d'arreplegar al vol: mes podem véncer eixes dificultats si hi ha de nostra part interés i diligència. Hi ha paraules tècniques d'oficis i fins d'ocupació tan universal i coneguda com la llaurança; altres vives solament per a usos determinats o en llocs determinats. No són prou per a salvar-les i retornar-les a l'ús general les investigacions de personalitats i corporacions tan benemèrites com mossén Alcover i l'Institut d'E. C., de llurs corresponents i col·laboradors: cal l'esforç quotidià d'aquells qui viuen als llocs on poden trobar-se encara eixes

paraules—qui fan una part del lèxic molt més considerable que no creuríem—i per a no decaure en l'esforç lo contacte directe d'eixos investigadors ajustats en centres locals o comarcals. És per esta raó que la classe *Gaetà Huguet* de l'Ateneu de Castelló ha començat a organitzar modestament recerques folk-lòriques i lexicogràfiques. De la mateixa manera podria procedir-se en recerques d'Arxius locals, i podria arribar-se a resultats molt falaguers, sens fer altre que ordenar bé les replegues i publicar-les segons un raonable sistema ortogràfic. Per a centralisar i organisar los resultats de tot eixe treball seria de gran utilitat l'Acadèmia o Centre que abans proposàvem. Cal convèncer als investigadors de la gran utilitat d'eixes recerques: de l'estudi del llenguatge popular i de l'estudi dels Arxius qui custodien tresors de gran preu en protocols, manuals de consells i altres documents de molta importància.

Ara, l'adopció de paraules purament cultes exigix un coneiximent gran de la llengua i una saludable intransigència per a oposar-se a concessions qui la desfiguren. Posarem un eixemple.

«El fet — escriu Pompeu Fabra — que, en els emanlleus al llatí, la *u* tònica —llarga o curta— és conservada, ens permet d'admetre intactes els femenís *fecunda, profunda*, etc. Renunciem així al canvi de *ún* en *ón*, al qual el català primitiu sembla molt afectat i *ens acostem al castellà* (per a molts *fecunda, profunda* tindran sempre l'aventatge de no coin-

cidir amb les formes castellanés!): però, en canvi, posem d'acord el llenguatge escrit amb el parlat, cosa de la qual solament ens podem desistir quan s'hi oposin motius altrament seriosos. I, si això no bastava per a decantar-nos a una solució *ú*, hi ha'l fet que'ls nostres autors antics escriuen, no pas *fecunda, profunda*, sinó... *fecunda, profunda*.»

«En el masculí se'ns presenta una segona qüestió: la catalanització *ndus*. Si suprimim completament la desinència *us*, la paraula es troba acabar en *nd*, terminació estranya a la llengua. Podriem evitar-la canviant la *d* en *t*, i així trobem antigament *vagabunt* però si volem conservar la *d* del llatí i del femení català, podem adoptar una final vocàlica, qui ha d'ésser una *e*, procediment que trobem aplicat en altres casos en que's tracta, com aquí, de conservar una *d* llatina (per exemple en *rude*) i que, en el cas present, va donar *fecunde, profunde*.»

«Posem de costat les dues fórmules: *fecund, fecunda* l'una; *fecunde, fecunda* l'altra. Si pensem que les formes actuals presenten *ú*, que la *ú* es perfectament admissible en català i que aquesta *ú* la trobem en els nostres autors antics, ¿no serem portats a abandonar les formes amb *ó* actualment empleades en la llengua escrita? Per la meua part, jo, que en el període de propagació d'aquestes formes les he consignades com a preferibles, avui, estudiat millor el problema, no dubto pas a posar-me al costat del senyor Bulbena, que, en el seu diccionari, adopta la se-

gona fórmula: *fecunde, fecunda.*» (*Questions de Gramàtica Catalana.*— Barcelona.— «L'Avenç».— 1911. pàg. 54-56).

Lo *Diccionari Ortogràfic* de l'Institut ha adoptades les formes en *nd.* ¿Pot tindre eixe fet cap altra explicació si no és lo desig de fer concessions a gentes qui podràn guanyar a l'Institut en tot llevat de la preparació fonda i de la sòlida autoritat? Bo fora que l'Institut rebujàs formes tan poc eufòniques i tan poc catalanes i fes la deguda honor als lògics raonaments d'un filòleg tan considerable com son il·lustre membre en Pompeu Fabra.

Altra forma, adoptada per l'Institut i la qual creem francament rebujadora es l'*amb* en substitució de l'*ab* usat pels clàssics. Al nostre Regne la forma usual rònega i secular es *en*: ni *amb* ni *ab* passaràn mai segurament al llenguatge parlat. ¿A qué acceptar exclusivament una forma no gens eufònica preterint la més sonora, universalment emprada en los bons temps de la llengua, sens altra raó que d'ésser l'altra usual hui en lo parlar de Barcelona?

I no és prou emprar paraules pures: cal afegir la propietat a la puritat. No fem com aquells qui omplin llurs escrits de paraules arcàiques sens esme, ignorant-ne la valor i fan llurs escrits incomprendibles. Regla general és que fan molt bé aquells qui fan això si llur desig és de que no compreguen los llegidors allò que ells escriuen. No cal reptar-los massa que eixe és un deport tan ignocent com lo fer solitaris ab

la baralla; l'escriure vacuïtats no és cap deshonor per a un bon pare de familia.

L'article definit.—En les obres clàssiques, i en general, en los escrits dels bons temps de la llengua trobem *lo, los, la, les*, tretes molt poques excepcions les quals serien magnífics exemplars per a un Museu Arqueològic.

L'article *lo* i l'article *los* se contrauen ab les preposicions *a* i *de* i molt asovint ab *per* donant les formes *al, als; del, dels; pel, pels*. Antigament és freqüent la contracció ab *en* i donava *el, els*. (Cfr. ab lo francès és vivent hui en frases com *docteur ès Lettres*). També trobem les contraccions *sobrel, sobrels; entrel, entrels* i algunes altres. Afegim ad açò que moltes paraules monosil·làbiques en la nostra llengua, tan amant de la brevetat, tendixen a fer-se enclíftiques, i això dona en lo llenguatge parlat les pronunciacions *porta'l pa, du'ls peus banyats*, les quals en los temps antics donaven per a la escritura *portal pa, duls peus banyats*, seguint la pronunciació, o be, seguint l'analogia, *porta lo pa, du los peus banyats*.

L'article *lo* elidix la vocal davant qualsevol nom qui comença per vocal. L'article *la* elidix la *a* davant *a, è, ò*, ordinàriament; moltes voltes la elidix també davant d'altres vocals. Quan hi ha elisió possible és preferida a la contracció.

La influència de la llengua castellana i més que res, l'exclusiu coneiximent de la Gramàtica a través del

castellà introduïren les formes *el* i *els*, les quals per ésser predominants huf en lo parlar de Barcelona són admeses per l'Institut com normals, excluint *lo* i *los*, consignant però la supervivència de *lo* i *los* «en alguna frase feta... i darrera tot» (*Gramàtica catalana* per Pompeu Fabra. — Barcelona, 1919. — pàg. 28).

Lo P. Fullana admet l'article *el* per al masculí singular i les formes *els* i *los* per al masculí plural. Reserva per al neutre la forma *lo* encara que admet que s'empren per al masculí. (*Compendi de la Gramàtica valenciana*. — Valencia, 1922. — pàg. 31).

Ara, la manera de determinar quines son les formes normals de l'article creem que és la següent:

Tenim com a forma normal clàssica *lo*, *los*. En los escriptors de la Renaixença arriba fins a Verdguer qui la empra podem dir que exclusivament. Mossén Costa i Llobera en los primers volums de les seues obres, és dir en los publicats sots la seua direcció, la empra també. Llorente en les seues primeres poesies sembla preferir *lo*, *los*; més avant se decanta quasi exclusivament cap a *el*, *els*; mes no devem perdre d'ull que Llorente, tocant al llenguatge parlat representa rònegament o quasi lo parlar de la burgesia de la Capital i que mai pretengué filar massa prim en estes qüestions, ni fer del seu *Llibret un testo di lingua*.

Eixa forma normal clàssica viu, *excluint* les formes *el* i *els* a totes les localitats de la mitat septentrional de la província de Castelló; viu en la ciutat de

Castelló i viu fins a la mateixa ciutat de València, ciutats on havem vist restringir-se'n l'ús, no per evolució normal del valencià, sinó per pura ignorància i per influència de la Gramàtica castellana. Tocant a les pronunciacions *porta els llibres*, *sobre els*, podem dir que no són vives a cap localitat del Regne. Ni cap l'argument de que són incomprendibles les formes *lo*, *los*; per totes bandes fins a les localitats on no n'hi ha rastre saben perfectament qué volen dir eixes formes.

Plantejada així la qüestió, ¿quines són les formes dialectals i quines les normals? Creem que no hi ha cap dubte que les formes dialectals, *probablement barbarismes*, són per a nosaltres *el* i *els*, i que les formes normals son *lo* i *los* per al masculí; *la* i *les* per al femení. *Lo* i *los* se contrauen normalment ab *a*, *de* i *per*, i en la pronunciació poden contraure's ab tota paraula rematada en vocal, en particular si és preposició. Les contraccions normals s'escriuen *al*, *als*; *del*, *dels*; *pel*, *pels*. En los altres casos deuen escriure's los articles *'l* i *'ls* i tindrem: *sobre'l cas*; *entre'ls homens*; *porta'l pa*. L'article *lo* elidix la *o* davant paraula qui comence per vocal. L'article *la* elidix la vocal *sempre* davant *a*, *è*, *ò*, potestativament davant qualsevol vocal tònica *i*, no tan freqüentment, davant vocal àtona també. La elisió possible és preferida sempre a la contracció: així no direm mai *del home*, sinó *de l'home* (pronunciat *de-lo-me*). Cap que la elisió i contracció, fins en los casos que normal-

ment són obligatòries, s'omitixquen per motius literaris.

Quant a l'article neutre, dia molt bé en Pompeu Fabra que en català antic l'article neutre té la mateixa forma que el masculí i que la sola llengua romànica qui'n té un de propi i diferent del masculí és la castellana. Afig que la distinció seria més de la llengua escrita que de la parlada: que encara que eixa distinció tinga aventatges no són tants com sembla a primera vista; que les altres llengües romàniques se'n passen molt bé, i que cada llengua té sos procediments propis d'expressió i segons siguen estos recorrer preferentment a unes construccions o a les altres. (*Qüestions de Gramàtica catalana*, pàg. 35). Precisa, justament per eixes raons és que rebugem francament la distinció d'una forma neutra i una forma masculina de l'article.

Tocant l'article antecedent d'un relatiu, forma que més creuen pronom que no article, diu en Fabra molt justament que mostra prou clar lo contexte si's tracta d'un neutre o d'un masculí encara que no fem distinció de forma. Si parlem de llibres, dir *El que vos dieu és molt antic* vol dir *El que V. dice es muy antiguo*; en canvi *Estava atenta al qui dien* vol dir *Estaba atenta a lo que decían*. Afig que la llengua antiga, com fa hui la francesa, recorria al demostratiu *ço* neutre diferent de *ceyl* masculí; mes que *ceyl* i *ceyla* foren reemplaçats per *lo* o *l* i *la*, finalment *ço* per *lo* o *l*, i que veu molt difícil la restauració de *ço que* recor-

dant que la decadència de *ço que* ja's manifesta en lo català antic (*Qüestions*, pàg. 39). En altre lloc, diu: «Otros emplean en este caso ora *això que* ora *allò que*» (*Gramàtica de lengua catalana*).—Barcelona.—«L'Avenç». — 1912.— pàg. 205).

Deixant a banda la possibilitat de la restauració de *ço que* podem certificar que *aquell qui*, *allò que* i altres consemblants són vius encara a Castelló de la Plana, on trobem, sobre això, la locució *d'allò més* (cast. *de lo más*). Sens rebujar completament l'article, difícil d'extirpar, essent vives eixes expressions no cal dir que són preferibles.

Pronoms personals.—Cal advertir que la forma més usual al Regne de València per al nominatiu és *io*, escrita molt asovint pels clàssics; mes la existència a la part N. de la província de Castelló de la forma *jo* i la pràctica general de les altres regions de la llengua semblen recomanar la preferència de *jo*.

Quant a les formes àtones viuen al Regne de València les clàssiques *me, te, se, ne, lo, los, nos, vos*: les cinc primeres elidixen la vocal davant d'altra vocal i donen *m', t', s', l'*; totes darrere de vocal, llevat *vos* se refermen en ella i donen *'m, 't, 's, 'n, 'l, 'ls, 'ns*. Cal, doncs, retenir-les exclusivament. A Catalunya, on l'Institut accepta com a normals les formes dites *reforçades* (*em, et, es, en, el, els, ens*) escrivia encara en 1912 en Pompeu Fabra. «En la primera época del Renacimiento literario sólo se admiten las for-

mas tradicionales *me, nos, etc.*, y '*m, 'ns, etc.*... Más tarde las formas en cuestión han ido introduciéndose en la lengua escrita: *en* es actualmente de un empleo general; síguele *us* (que algunos escriben equivocadamente *os*); vienen luego *el, els* y *ens*, hoy ya admitidos por la mayoría; y las menos usadas son *em, et* y *es.*» (*Gram. de la lengua cat.*, pág. 120). En canvi no refusariem d'admetre la forma *us* emprada pels clàssics, encara que no vixca al Regne de València.

Respecte al neutre *ho*, creem com la major part dels gramàtics catalans, que deu ésser la sola forma admesa com a normal per a la llengua escrita.

Convindria restaurar conforme ho fan los catalans un pronom clàssic, perdut del tot hui en la llengua parlada: *hom* u *om*, substituït en castellà per *uno* i *se* i equivalent a l'*on* francès i al *man* alemany. Mes no cal rebujar lo pronom *se* com a substitutiu de l'*hom*, a la manera castellana, perquè podem trobar-lo i prou, en los textos clàssics.

Possessius.—Sols direm que n'hi ha un clàssic, perdut hui completament en la llengua viva, que cal portar a la llengua literària i que no hi ha mans per a que l'empen bé los mateixos qui volen a València restaurar-lo: lo pronom *llur*. Si jo posseixc un llibre serà *meu*; si'l posseim mon germà i jo serà *nostre*; si'l posseixes tu, serà *teu*; si'l posseiu ton germà i tu serà *vostre*; si'l posseix Joan serà *seu*; si'l posseixen

Joan i son germà, Joan i Pere serà *llur*. Vege's la següent taula.

	1. ^a Persona	2. ^a Persona	3. ^a Persona
Un possessor:	meu, - a, - us, - ues,	teu, - a, - us, - ues,	seu, - a, - us, - ues.
Dos possessors o més:	nostre, - a, - es,	vostre, - a, - es,	llur, - llurs.

Quant a les formes *meva, meves, teva, teves, seva, seves* devem rebujar-les perquè ni són clàssiques, ni tenen representació en cap de les varietats dialectals valencianes.

Demonstratius.—Hui són completament mortes ací, sau potser alguna de les localitats de la ralla de Catalunya, les formes *aquest, - a, - s, - es* i *aqueix, - a, - ixos, - ixes*. Les formes *est* o *este, eix* o *eixe, etc.*, són les úniques vives. Encara que l'Institut diga que «són poc recomanables» (*Gram. cat.* de Fabra, 1919, pàg. 59), creem que les formes *este, esta, eixe, etc.*, són perfectament lligítimes i per als valencians preferibles a les altres, per les següents raons: 1.ª Perquè són com diem les úniques vives ací. 2.ª Perquè, en realitat *aqu<ecc* no és altre que una nova partícula demostrativa innecesària. 3.ª Perquè trobem exemples de les formes nostres als clàssics. D'esta última raó posarem com a exemple lo *Llibre de Fortuna e Prudència* d'en Bernat Metge (ed. de «Els nostres clàssics». — Barcelona, 1927) obra que per ésser versificada allunya tota sospita de correccions fetes per mans posteriors. Tenim en eixa obra respecte als demostra-

fius: *Aicest* (pàg. 65, r. 1; 62, 27; 68, 9); *aquest* (18, 22; 70, 12; 77, 2; 86, 9; 87, 23; 89, 6; 92, 13); *aquests* (88, 5; 94, 25; 96, 12); *est* (61, 22; 66, 71; 67, 4; 81, 17; 85, 19; 87, 20, 87, 24; 89, 15; 91, 6; 96, 22; 98, 9); *esta* (82, 28); *estes* (82, 23). Deixem que per un *aquells* hi ha un grapat de *cell, cella i cells* i dos *aicells* i tenim: 11 *est* per 7 *aquest* i 3 *aicest*; un *esta* i un *estes* per no cap *aquestes* i 3 *aquests* sens altra forma. En les obres en prosa de Metge no trobem cap eixemple de la forma que defensem, i, en general, és rara en los textos clàssics; mes no'ns proposem demostrar que hi fora molt freqüent sinó que no era desconeguda.

També consigna la mateixa *Gramàtica* com a únics demostratius neutres *això* i *allò* dient que *açò* és arcàic. Al Regne de València no sols és viu *açò*, sinó que ningú confondrà segurament *açò* i *això*. I no cal dir més.

Relatius. — Cal retornar a l'ús literari la distinció clàssica *qui* subjecte i *que* terme directe, viva encara en alguns llocs del Regne.

Hi ha lo relatiu-possessiu *cuyo* castellà, la versió del qual ha donat orige a còses molt risibles a Catalunya com a València. Cal no oblidar mai qu'eixe pronom és lo *genitiu del pronom relatiu* i que no pot tindre altra traducció que una forma relativa precedida de la preposició *de*. Eixemples: *El Rey cuyo elogio nos hace Muntaner* = *Lo Rei de qui'ns fa l'elogi en Muntaner*. Però no mai traduirem: *Lo Rei quin* (o

qual) *elogi'ns fa en Muntaner*. *Quin* és un interrogatiu; *qual* com a relatiu, mai va sens article.

Femenins i plurals.—Hi ha paraules qui en valencià tenen gènere diferent que en castellà, i cal no portar lo gènere d'una llengua a l'altra. Notem los substantius en *-or* significant idea abstracta i alguns qui signifiquen coses materials inanimades masculins en castellà i femenins en valencià (cfr. francès en *eur*). *La blancor, la fredor, la suor*, diem hui encara; mes pocs diuen *l'amor apassionada* i tots diuen *valor acreditat*. Cal retornar son gènere femení a totes eixes paraules.

Tocant als plurals ne tenim un de típic, completament viu, heretat del llatí: lo plural en *ns* de *terme, orfe, cove, orgue, orige, orde, verge, argue*, etc. La *Gramàtica* de l'Institut declara arcàics eixos plurals. En canvi al Regne de València faria riure aquell qui digués *hòmes, òrfes*, etc., per *hòmens, òrfens*... i cal conservar eixa forma.

Numerals. —Tenim tres formes molt pròpies, més properes al llatí que no les corresponents catalanes i emprades fora d'algunes localitats en tot lo Regne: *huit, desset, deneu*. ¿Caldrà dir que devem conservar-les preferint-les a les altres?

L'adverbi hui.— La forma *hui* < *hodie* és molt més propera al llatí que no la catalana *avui*, no em-

prada al nostre Regne fora de la ralla de Catalunya. Devem retenir la nostra forma i tant més quan podem presentar-ne exemples de clàssics tan catalans com Bernat Metge... «E de *uimés* no hajats paor que, Deu volent, garit serets» (*Llibre de Fortuna e Prudència*).—Solament Deu nos pot guarir—car no hi és *hui* bastant natura. (*Medecina... apropiada a tot mal*).— Si volets *hui* haver gran lloc—llagotejats (*Sermó*).

Verb.—Eixe és lo punt més interessant de la morfologia i podem dir que de la Sintaxi, puix l'estudi del verb és mig camí, i encara diem poc per al coneixement d'aquella. Farem sobre açò algunes indicacions no més.

Sabut és que la conjugació actual de totes les regions de la llengua (fora les Balears) és prou diferent d'aquella que empraren los clàssics. Ara les formes emprades al Regne de València reduïbles a la conjugació de la Capital són més eufòniques i més properes a la llengua clàssica que no les adoptades com a normals a Catalunya. La Ciutat de València i sos antics tèrmens generals conserven la forma simple del pretèrit perfecte d'indicatiu perduda per tot arreu. És per això que creem que per a classificar los verbs devem estudiar la conjugació dels pobles qui serven millor lo nostre lèxic i les nostres formes clàssiques; i que devem adoptar preferentment lo sistema de característiques i desinències de la Capital afegint la forma *fos, fosses*, etc., viva al N. de la província de

Castelló i fugint de corruptel·les tan lletges com *ha-guent, siguent*.

Respecte al verb *ésser* cal dir qu'esta forma d'infinitiu és morta: la normal és *ser*. L'*ésser* nostre com l'*éssere* italià són formes bàrbares forjades sobre l'*esse* llatí per analogia ab los demés verbs on lo rotacisme canvià la característica *se* de l'infinitiu en *re*. Per a llevar escúpols a alguns qui tenen por d'admetre les formes derivades de *sedere* com a equivalents a les de *esse*, potser per la raó que les ha admeses la llengua castellana, direm que del fenomen d'emprar verbs d'estat i fins de moviment per compte del verb dit *substantiu* tenim prou exemples fins en llatí clàssic. (Ast ego quae divom *incedo*. Regina, Iovisque — et soror et coniux... Aen. I, 47, on *incedo* evidentment val *sum*). Ne citarem dos de *seure* per *ésser*. — «E los malvats *seen* igual—dels prínceps e dels grans senyors» (B. Metge, *Llibre de Fortuna e Prudència*).— Ai llas! E per qué *seu* igual— de l'home just lo peccador? (*Ibid*). Això vol dir que no hi ha més mal en manllevar formes a *sedere* qu'en manllevar-ne a *stare* per omplir los buits de la conjugació d'*ésser* i que tan llegítim és dir *segut* com *estat*. La forma 2.ª de l'indicatiu present és a València *eres* < *eris* la qual com l'*eres* castellà no és l'*es* clàssic, sinó la forma 2.ª del futur llatí; mes tampoc és clàssic l'*ets* català. *Eres*, més eufònic potser que *ets*, és la sola forma viva en el Regne de València i devem usar-la exclusivament. Altre tant diem de la forma 3.ª del pretèrit perfecte viva a Va-

lència *fon*. La forma clàssica era *fonc* i estem més prop d'ella que no'ls catalans qui empren *fou*.

Respecte als temps composts, lo valencià com la major part de les llengües romàniques i algunes no romàniques (per eixemple, l'alemany) emprava adés *ésser*, adés *haver* per a formar-los. Mossén Antoni M.ª Alcover fixava l'ús dels auxiliars d'esta manera: «**Retgla I:** Duen aquest ausiliar [*ésser*] els temps composts de tots els *reflexius*... propiament dits;Són reflexius *impropis*, aquells que maldement duguen el pronom *se* tenen terme d'acció diferent del subjecte: *Menjar-se un plat d'arrós*.... Per això no s'ha de dir: *Me som menjat*, sinó *M'he menjat un plat d'arrós*.... —**Retgla II:** Duen l'ausiliar *ésser* alguns verbs *intransitius* que denoten certa passivitat o falta d'acció propia, com *nàixer*, *morir*, *ésser*, *romandre*, *quedar*, *caure* i llavó els qui denoten moviment local, i son *anar*, *venir*, *entrar*, *sortir*, *eixir*; *partir*, *arribar*; *pujar*, *devallar*, *muntar*, *debaixar*, *passar*: v. gr.: *Som vengut*; *era arribada*; *son entrats*; *foren sortits*....; Hi ha que tenir en conte que aqueys verbs si deixen de denotar moviment local o si passen a tenir terme d'acció (*el preu del blat ha pujat*... *has pujada una gerra d'aygua*...) ja formen els temps composts amb *haver*, i no amb *ésser*. — **Retgla III.** Tots els altres verbs duen l'ausiliar *haver*.» (*Qüestions de llengua i lit. cat.* — Palma, 1903).

Huí, en canvi, al Regne de València, pot dir-se que és regla o distintiu general, millor dit, de tots los seus

parlars la desaparició de l'ausiliar *ésser* per als temps composts: fóra molt de desijar que'l restablira la llengua literària.

La concordança del participi quan acompanya a *haver* és ab lo terme directe; quan acompanya a *ésser* ab lo subjecte; eixa és la norma clàssica. La concordança del participi junt a *haver* ab lo terme directe viu més o menys al Regne de València, sens que huí pugam senyalar graus de conservació ni localitats; on se conserva poc o molt no costaria massa retornar-lo completament a l'ús popular. I tant esta concordança com la del participi unit a *ésser* ab lo subjecte deuen restablir-se sens dubte en la llengua literària.

ORTOGRAFIA

Des de l'escomençament de la Renaixença fins ara pocs anys era prou anàrquica en totes les regions de la nostra llengua. Poc a poc i conforme los coneiximents filològics anaven arrelant a Catalunya per los esforços de mossén Alcover, d'en Pompeu Fabra i de llurs deixebles, també anaven concretant-se teories ortogràfiques les quals donaren al cap per fruit les *Normes* de l'Institut d'Estudis Catalans. Com dia la part expositiva de les *Normes*, los filòlegs qui les redactaren per tal d'arribar a un sistema ortogràfic coherent i uniforme sacrificaren llurs opinions personals. Les *Normes* foren introduïdes i popularisades per les publicacions de l'Institut, per la major part dels escriptors catalans i per los periòdics de més difusió de Catalunya. I si bé les *Normes* quant a la ortografia propiament dita son prou generals, lo *Diccionari Ortogràfic* seguix rònegament la pronun-

ciació de Barcelona, cosa molt lògica posat que pren com a norma lo parlar d'esta Ciutat.

A València los escriptors no atengueren a les *Normes* fora alguns qui les acceptaren—o cregueren acceptar-les—sens discussió. Anys més avant (1921) i volent trobar remei a la confusió ortogràfica, publicava lo M. R. P. Lluís Fullana son «*Vocabulari ortogràfic valencià-castellà*».

Per gran que siga, i ho és molt, la nostra admiració a l'il·lustre franciscà, únic valencià potser qui ha mamprés de tot cor i de bona fe estos estudis, no podem enganyar-nos respecte a la viabilitat del seu sistema, naixcut a la dèbil calor de la teoria de la distinció entre català i valencià. Encara més: un'obra purament personal per ausència de col·laboradors, fonamentada sobre les observacions rónegues de son autor; i si les observacions són poques sempre per a un'obra com ésta, molt més ho havien d'ésser quan les fa un home carregat de treballs i de obligacions inel·ludibles mes que posseixca l'admirable laboriositat del nostre doctíssim Acadèmic. Lo fet és que huí l'anarquia ortogràfica seguix en València, feta més gran i més deplorable per la introducció parcial, en part vergonyant i en tot vacil·lant de les *Normes* catalanes, i lo treball inmens del P. Fullana no s'ha aprofitat degudament.

¿I quína solució hi ha per ad eixe problema?

Partim del fet que tot sistema ortogràfic és imperfecte i té per fonament una convenció. Per senzilla

que siga una fonètica—la castellana per eixemple—no és mai representada gràficament d'una manera perfecta: cap llengua té una ortografia completament fonètica. Al normalisar una ortografia, al reduir-la a sistema sols pot aspirar-se a que eixa convenció siga acceptable, i entenem que ho serà si reunix les següents qualitats: 1.ª Fonament raonable, científic i susceptible d'un lògic desenroll. 2.ª Que no desfigure per desig de perfecció sistemàtica, la fonètica normal de la llengua, ja que no pot aspirar a representar-la exactament. 3.ª Que tinga condicions internes i externes qui faciliten la seua difusió i la seua acceptació. I açò és tan important que val més sacrificar un poc ad esta qualitat les dos primeres adoptant un sistema qui la poseixca a reserva de modificar-lo discretament i lenta posat que tota convenció és per definició reformable. ¿Per a què un sistema ortogràfic, tan perfecte com vullgam suposar-lo, si no han d'ésser compresos los escrits qui ad ell s'ajusten mes que per llurs autors i uns quants amics particulars?

Per a poder arribar al punt desijat cal, doncs, que propose eixe sistema no una persona per gran que siga la seua autoritat, sinó una o moltes corporacions—com més, millor—i que tinga a son servei propagadors que'l difundixquen, no mijançant exposicions doctrinals sinó ajustant-se ad ell en llurs publicacions. Tal sistema surarà malgrat totes les protestes per raonades que siguen i val més acceptar-lo francament i fer en acabant tots los estudis i propa-

gandes oportunes per a millorar-lo que no perdre energies en una resistència inútil.

Exposades eixes premises, anem ara al punt concret.

L'únic sistema ortogràfic viable dels proposats fins a l'hora d'ara són les *Normes* de l'Institut. Persones de gran autoritat li han oposat altres sistemes inútilment. A València o no segueixen d'una manera exacta cap sistema o segueixen les *Normes*, bé declarant-ho francament o bé dient, de bona fe potser, que s'ajusten a les regles del P. Fullana: la gran difusió de les publicacions catalanes fa que, sense voler o volent, siga eixe lo fet innegable. ¿Quin resultat pràctic té refusar eixes *Normes* ni quina raó científica tampoc? ¿La adopció d'eixes *Normes* suposaria la adopció com a normal del parlar de Barcelona? Distinguim, perquè eixa conseqüència ja no és per a nosaltres acceptable.

Les *Normes* catalanes són de dos classes. Unes son *lexicogràfiques* i *morfològiques* com l'adopció de *amb* per *ab* i de les formes dites reforçades dels pronoms *em*, *et*, etc. Si les rebugem no alterem per a res lo sistema ortogràfic i posat que no s'ajusten a les nostres opinions sobre'l conreu literari de la llengua creem que devem rebujar-les.

Altres son *purament ortogràfiques* i no veem cap raó per a no adoptar-les en principi i d'una manera franca, proposant les modificacions que'ns semblen oportunes i més que res, fugint en les aplicacions

d'aquelles grafies del *Diccionari Ortogràfic* qui no més representen la pronunciació de Barcelona i van contra la pronunciació general en los llocs del Regne on se conserva pura la fonètica valenciana. Clar que per ad este treball los estudis del P. Fullana deuen aprofitar-se en primer terme i és ell sens dubte qui podria pendre la iniciativa i a qui correspondria de tot dret la seua realisació.

Com a expressió pràctica de la nostra manera de pensar afegim ara, en lloc d'exemples, un conjunt de regles ortogràfiques, les quals no son altre que la *Exposició* anteposada al *Diccionari Ortogràfic* de l'Institut (1923) ordenada conforme hem cregut més convenient al nostre propòsit i modificada segons proposariem nosaltres si tinguérem prou autoritat per a fer cap proposició.

Consonants

B. Podem confondre esta lletra ab la *p* i la *v*. En principi de paraula escriurem *ab*, *ob*, *sub* (ab *b*), *cap* (ab *p*). Així *abdomen*, *obsequi*, *substància*, *capsal*. Davant *t*, *c*, *s* i *n*, fóra les combinacions escriurem *p*, davant *d*, *b*. Així *precepte*, *adopció*, *catalèpsia*, *hipnòtic*, *hebdomadari*. — Excepcions: *apte*, *apnea*; *optar*, *opció*, *òptic*, *òptims*; *cabdal*, *cabdell*, *cabdill*; *dissabte*, *dubte*, *sobte*.

A fi de paraula escriurem *p*. Eixemples: *cap, rap, macip, camp, cup* (recipient). Excepcions: 1.ª Darrere consonant en paraules de les quals porten *b* los femenns i derivats: *corb (corbera)*. I ademés *alarb, barb, torb* i *ab* (preposició). 2.ª Darrere vocal en les paraules acabades en *-fob (hidrófob)*, en *-sil'lab (monosil'lab)* i en *adob, aljub, àrab, baobab, club, cub* (fig. geom.) *enxub, gàlib, nabab* i *tub*.

Davant *l* i *r* no escriurem mai *v*. Respecte a l'ús de *b* i *v*, com a que la diferenciació d'estes dos lletres és prou viva en la nostra pronunciació no més cal observar que hi ha algunes paraules com *arrova, covard, govern, cavall, vermelló, bena*, les quals no s'escriuen com llurs corresponents castellans.

C, Ç, S, SS, Z. Hi ha en valencià lo só de *s* sonora (*cosa*) i lo só de *s* sorda (*passió, València*). Lo só primer s'escriu, segons los casos *s* o *z*; lo só de *s* sorda ab *c, ç, s, ss* i *z*.

I. Representem la *s* sonora per *s* senzilla, entre dos vocals (com en *casa, rosa*), en *endinsar, enfor-sar* i en lo prefixe *trans* (transigir). La representem per *z* en principi de paraula (*zero*) i darrere consonant fora'ls casos apuntats (*dotze*).

II. Representem la *s* sorda en principi de dicció o darrere consonant per *s* o *c* segons la etimologia. La *c* davant *a, o, ò, u*, pren la forma *ç (ce trencada)*. Ex. *sord, ansa, València, balança*. Entre dos vocals per *ss, c, ç*. Ex. *batussar, possessió, ací, caçar*.

Excepcions. Per consideracions etimològiques escriuim *z* (i no *s* ni *ss*) en les paraules cultes començades per *zoo* com *zoològic* o acabades en *-zoic, -zoari* com *paleozòdic, hematozoari* i en *amazona, apozema, àzim, bizantí, coniza, coriza, hilozoisme, horizó, osmazoma, ozena, ozon, piezómetre, rizòfag, rizotònic, sizigia, topazi, trapezi, trapezoide*. I escriurem *s* i no *ss* darrere'ls prefixes llatins *ante-, contra-, sobre-, supra-, uni-, bi-, tri-*, i'ls prefixes grecs *a* privatiu *anti-, hipo-, para-, mono-, di-, tri-, letra-, poli-*. (*Antesala, suprasensible, monosil'làbic*).

Per al bon ús de la *c* i *ç* trencada observem: Escriurem *c* o *ç* trencada i no *ss*: 1.º Darrere *c* (*interfacció, acció*). 2.º En les terminacions *-ància, ència*, i en *-ança, ènça* quan *siguen sufixes de derivació (repugnància, València; esperança, creença; però pensa, dansa, cansa, ansa, pansa)*. 3.º En los adjectius derivats de llatins de tema en *c*, los quals porten *z* en castellà, (*capaç, cast. capaz, llatí capax, -acis*). 4.º Regla general és de que a *c* o *z* castellanes corresponen *c* o *ç* valencianes. Hi ha, però, prou excepcions d'esta com les paraules començades en castellà per *biz (bis)* que nosaltres escriuim *bes (besnet, besari)*; *tassa, arrós, cabás, barnís, safrà, sucres, sedás, Sardenya, Córsega, sentinel'la, pissarra, pòliza*. Seguint los nostres documents migevals escriurem *cequia, açut* i *mustaçaf* ab llurs derivats (*cequier, mustaçafia*) separant-nos de la pràctica de l'I. d'E. C. 5.º Escriurem *s, ss* i no *c* o *ç* en los

sufixes de derivació *-as*, *-assa*, (*-ass-*), *-is*, *-issa* (*-iss-*); *-us*, *-ussa*, (*-uss-*); *-dis* *-dissa*. (*Enjogassat*, de *joc*; *pallissa*, de *palla*; *canyís* de *canya*; *filadís* de *filat*; *pallús*, de *palla*; *batussar*, de *batre*), i en les paraules, *carabassa*, *fogassa*, *rabassa*, *mostrassa*, *panís*, *pastís*, *vernís*, *mestís*, *garbissos*, *granissa*, *bardissa*, *llonganissa*.

CH, IG. *CH* representa l'africada sorda (equival a la *x* en principi de paraula o darrere consonant i al dígraf *tx* dels catalans). La conservació de la *ch* seguint un ús iniciat fa més de quatre segles a València, conforme la pràctica molt ben raonada del P. Fullana té l'aventatge de no confondre en l'escrit sons tan distintes com les inicials de *chic* i *Xàtiva*. En fi de paraula se representa per *g* darrere *i*, per *ig* darrere les altres vocals (*Tírig*, *safareig*), i encara que l'Institut d'E. C. fa algunes excepcions, creem, seguint al P. Fullana, que no cal fer-les, per tal d'unificar la ortografia.

D, T. En principi de paraula escriurem *ad* i no *at* (*adjectiu*) excepte en *atlas*, *atlàntic*, *atleta* i *atmòsfera* i davant *tz* (*atzembla*).

En fi de paraula escriurem *ti* i no *d*, (*net*, *brut*, *art*) exceptuant: 1.º Darrere consonant en les paraules les femenines i derivats de les quals porten *d* (*esguard*) excepte en *gran*. 2.º Darrere vocal en les paraules planes les femenines i derivats de les quals tenen *d* (*re-*

trógad, *àcid*; però *humit*). 3.º En *alcaid*, *aldehyd*, *almud*, *anèlid*, *anhidrid*, *aràcnid*, *àspid*, *bèlid*, *caid*, *fluid*, *fred*, *lepòrid*, *lemúrid*, *quid*, *sud* i altres paraules tècniques, cultes i estrangeres com *babord*, *lord*, *sumand*, i en les femenines acabats en *-etud*, *-itud*.

Los catalans empren la *t* en molts casos sobre'ls quals devem fer algunes observacions: 1.º Davant *g*, *j*, formant un dígraf per a representar l'africada sonora (geminada en Catalunya) i sensiblement perduda en molts llocs del nostre Regne raó de que'l P. Fullana la suprimeix del tot. Creem que deu conservar-se allà on siga etimològica com passa en la major part de les terminacions *atge* (*viatge*, *viatjar*); però *image*, *imagine(m)*; *heregia*, *haeresi(m)*. 2.º Davant *ll*, i no la té la nostra pronunciació, per lo qual la substituïm per *l*, *ll* o *l'l* (*mol·le*, i no *motlle*; *guala* i no *guatlla*; *billa* i no *bitlla*). 3.º Davant *n* com a senyal de geminada i la substituïm per *n* (*conna* i no *cotna*). 4.º Davant *x* formant un dígraf que substituïm per *ch*. 5.º Davant *z* hi ha de casos en que respón a la nostra pronunciació i la escriurem (*dotze*). Hi ha però, altres casos en que respón a la pronunciació catalana i no la escriurem, com passa en les derivats en *-isa* que nosaltres seguint prou la pronunciació francesa pronunciem ab *s* sonora no geminada (*generalisar*, *generalisació*, *analisar*) mentres los catalans se decanten prou a la pronunciació italiana (*generalitzar*, *it. generalizzare*).

G, C. Davant *c, t, s,* i *z* escriurem *c* en mig de paraula (*acció, eczema*), i davant *m, n, d* i *g* escriurem *g* (*fragment, insigne*) excepte en *acmé, aràcnid, dracma, estricnina, icneumon, icnografia, tècnic, anécdota, sinécdoque* i llurs derivats. En fi de paraula escriurem *c* exceptuant: 1.º Darrere consonant en les paraules los femenins i derivats de les quals porten *g* (*amarg*). 2.º Darrere vocal en paraules acabades en *-fas, -fug, -feg,* i altres, en general cultes i estrangeres que'n duen en les llengües originàries.

Per a conservar a la *g* davant *e, i,* lo so gutural s'intercala una *u* muda.

G, J. Per regla general escriurem *g,* davant *e, i;* i *j,* davant *a, o, u.* Mes escriurem *j* davant *e, i:* 1.º Precedint a *-ecc, -ect,* (*abjecció, subjecte*). 2.º En *jerarquia, jeroglífic, jersei, majestat* i alguns noms propis de procedència bíblica o grega, com *Jesús* i llurs derivats com *jeràrquic, jesuïta.*

H. Lletra muda, conservada per respecte a l'orige i que sols emprarem be, sobretot si'ns manca'l subsidi del grec i llatí, aprenent de memòria les paraules qui la porten.

LL, L·L. La *l* inicial i la *l·l* geminada en nostra pronunciació són excepcions: aquella tendix a canviar-se en *ll;* esta en *l* o *ll.* Hi ha paraules cultes les quals a València se són fetes tan vulgars que la *l* inicial se

pronuncia *ll* i quan eixa pronunciació siga general devia seguir-se gràficament escrivint *llògic, illògic, lliterari.* Ara en les paraules purament cultes o en que la pronunciació conserve la geminada devem adoptar en mig de paraula la grafia *l·l* adoptada per l'Institut, curant d'aplicar-la a paraules com *amel·la* on nosaltres la tenim i no la tenen los catalans.

M, MP, N. Davant *b, p, m,* escrivim *m* (*semblar amputar, commoure*) llevat alguns derivats o composts com *granment, tanmateix, benmereixent.* Davant *f* s'escriu també *m* llevat de *con, en, in* començant paraula i això encara exceptuant *èmfasi, emfise-ma, emfitèutic* i *emfraxi* (*ámfora, alcamfor;* però *confecció, enflocar, infern*). Davant les altres consonants s'escriu *n* llevat de *comte, empremta* o *impremta, femta, domtar, somriure, premsa, tramvia, duumvir* i'ls altres derivats de *vir.*

Escrivim *mp,* qualsevullga que siga la pronunciació en *assimptota, assumpció, assumpte, atemptar, compte* (cast. *cuenta*), *consumpció, consumptiu, contemptible, eclàmpsia, exempció, exempt, impromptu, metempsícosi, palimpsest, perempció, peremptori, preempció, presumpció, presumtuós, prompte, redempció, redemptor, resumpció, síntoma, sumpció, sumptuós, temps, temptar, temptativa, transsumpte.*

NY. Dígraf representant lo so de *ñ* cast. o *gn* it. i fr. (*any, pany*).

Q. Representa lo so gutural *c* davant *u* consonant o muda.

R. Moltes de les regles referents ad ella sols tenen aplicació al N. de la província de Castelló; los altres llocs del Regne la pronuncien sempre. Escrivem *r* final en los infinitius aguts, en los plans llevats los terminats en *-re* i en *córrer*; en los noms los femenins i derivats dels quals la porten (*clar, lleuger*); en los substantius formats dels sufixes *-ar* (col·lectius o de lloc), *-er* (de persona, lloc, instrument, planta); *-or* (abstractes derivats d'adjectius o verbs i alguns expressant cosa material), *-dor* (de persones, lloc o instrument), v. gr. *canyar, fuster, roser, blancor, suor, llaurador*.

Lo so de *rr* se representa per *r* darrere consonant (*conreu*) i dels prefixes *ante-*, *contra-*, *sobre-*, *supra-*, *uni-*, *bi-*, *tri-*, *anti-*, *hipo-*, *pasa-*, *mono-*, *di-*, *tri-*, *te-*, *tra-*, *poli-*, i a privatiu (*antireligiós, aritmí*).

X. La substituim per *ch* en les paraules en les quals ho exigix la nostra pronunciació. Parem esment en lo fet que hi ha paraules on lo so *c+s* o *g+s* se representa per *x* i altres on no (com *dacsa*).

Vocals

N'hi ha set en valencià: *a, e, è, i, o, ò, u*. La *è* i la *ò* (*tèrra, memòria*) són dites *obertes*; la *e* i la *o* (*valencià, forat, tancades*).

La *i* pot ésser consonant entre dos vocals (*esglaiar*) i ho és sempre en principi de paraula si va seguida de vocal encara que la precedisca *h* (*iodurat, hialí*).

La *u* pot ésser consonant entre dos vocals (*cauen*) i entre consonant gutural (*g, c*) i vocal (*aquàtic, guarir*). Si és consonant lo so gutural *c* se representa per *q* i si la vocal que segueix és *e* o *i* se sobreposa a la *u* lo signe dièresi (*següent, qüestió*). Així diferenciem gràficament pronunciacions com *quota* i *cuòta*. La *u* pot ésser muda seguida de *e, i*, i precedida de gutural (*guerra, quinta*).

La *i* i la *u* vocals seguides de vocal (excepte *u, i*) no formen diftong ab ella. Així *memòria* deu pronunciar-se *me-mo-ri-a*; *València Va-len-ci-a*; *canviar, can-vi-ar*; *pèrdua, per-du-a*. Esta distinció perduda respecte a la *i* en molts casos per lo llenguatge parlat, convé que se retorne al literari i sobretot a la mètrica. Seguides de *u, i*, no accentuades i precedides per altra vocal poden formar diftong ab ella (*esglai, bescuit, paraula*), exceptuant la *u* de les terminacions llatines *us, ums* (*tedium, harmónium*).

Per a indicar que una *i* o una *u* qui poden ésser consonants no'n son i que una *i* o una *u* qui poden formar diftong no'n formen emprem la dièresi (*atribuïa*, *veïna*) excepte la *i* dels sufixes *-isme*, *-ista* (*egoïsme*, *egoïsta*), la *i* de les terminacions verbals *in*, *int* i de la síl·laba *ir* en los infinitius futurs i condicionals (*agrair*, *agraint*, *agrairé*), i la *i* o la *u* darrere'ls prefixes *re-* i *co-* inicials (*reiterar*, *reunir*, *concedir*).

Accentuació gràfica

Les paraules poden ésser *monosíl·labes* (de una síl·laba) o *polisíl·labes* (de més de una síl·laba). En les paraules polisíl·labes hi ha sempre una síl·laba pronunciada ab més força que les altres i se diu *tònica*, *accentuada* o *forta*; les altres se diuen *àtones*, *no accentuades* o *febles*. Si la síl·laba accentuada és la darrera la paraula se diu *aguda*; si la penúltima, *plana*; si l'antepenúltima, *esdrúixola*.

Com a que les vocals obertes són distintes de les tancades recomanariem que s'accentuaren totes ab accent greu (◌̑), i així podriem aconseguir que tinguéssin grafies diferents; això a València no té cap inconvenient perquè, fora d'algunes localitats, o si's vol, petites comarques, apenes existixen al nostre Regne més que dos *e* (*è*, *e*) i dos *o* (*ò*, *o*) i les obertes són sempre tòniques en la pronunciació de la major part dels pobles.

S'accentuen ab accent greu (◌̑) la *a* i ab accent agut la *e*, la *i*, la *o*, i la *u* quan són tòniques en los següents casos: 1.º En los polisíl·labes aguts acabant en vocal, en vocal seguida de *s*, en *en*, i en *in* (*ciutadà*, *seré*, *diguí*, *baró*, *oportú*, *cabás*, *progrés*, *panís*, *boirós*, *banús*, *encén*, *esplín*). 2.º En los plans no rematant en cap de les anteriors terminacions (*càrrec*, *catàleg*, *màrgens*). 3.º En tots los esdrúixols (*síl·laba*, *càrrega*). 4.º La primera paraula component dels adverbis en *ment* quan segons les regles devem accentuar-la.

Accentuar paraules per tal de diferenciar-les d'altres és més bé una font de confusions, i quan per compte de dues són tres o quatre les paraules formades de les mateixes lletres no cal raonar per fer vore que l'accent no serveix per a res.

Apòstrof i guionet. L'article *lo* portarà apòstrof davant vocal (*l'home*), i podrà portar-lo quan va darrere (*porta'l pa*). Clar que segons on estiga la vocal ab la qual s'unixca tònicament lo portarà davant o darrere.

L'article *la* porta apòstrof davant vocal (*l'astral*). Davant *i*, *u*, no accentuades, ordinariament no deu apostrofar-se. Darrere vocal no porta apòstrof mai.

Los pot apostrofar-se darrere de vocal (*porta'ls llibres*); davant vocal no porta apòstrof.

Les no pot portar-ne mai.

Tocant les formes no accentuades dels pronoms

me, te, se, lo, ne, podem apostrofar-les davant i darrere de vocal: *si'm parlen; l'han dit; n'hi hauràn; l'n donaré*. Sols no duràn apòstrof i açò és regla general darrere vocal *u*: *porteu-me*.

Los i *nos* porten apòstrof si van darrere vocal; si van davant no mai. *Si'ls porten; si'ns dieu*. Les altres formes, no'n duen mai.

Les formes no accentuades ni apostrofades dels pronoms personals, llavors que seguixen immediatament una forma verbal les escriurem unint-les ad ella mijançant un guionet: *porteu-me un llibre*. Si a la forma pronominal no accentuada seguix un altra tampoc accentuada s'apostrofa si és de regla apostrofar-la; altrament s'unix al pronom anterior mijançant un altre guionet: *menjar-ne; portar-te-ho; menjar-se'ns*. Quan són més de dos formes pronominals seguirem unirem totes unes ad altres (llevat la darrera) i la primera al verb mijançant lo guionet; la darrera seguirà les mateixes regles que si són dos formes no més les que van seguides: *menjar-se-te-la; menjar-se-te'l*.

Davant lo verb s'apostrofa sols la darrera forma si cal per regla; les altres no s'apostrofes i les escriurem separades: *se'ns perdràn; vos lo donaràn*. Ara bé, si la darrera forma pronominal es *hi, ho*, cal apostrofar l'anterior si per regla porta apòstrof davant vocal (*l'ho digueren*) i darrere *li* no apostrofarem se trets los casos que seguixca vocal: *li se dirà; li s'oblidarà*.

Hi ha paraules compostes qu'escrivim posant

guionet entre'ls dos components, i són: 1.º Composites de forma verbal personal i substantiu, o de substantiu i adjectiu (o participi) quan lo primer acaba en vocal i lo segon comença per *r, s, x* (*guarda-robes; cama-sec*.) 2.º *Sord-mut* i'ls composts d'adjectius dels tipus *històric-arqueològic*. 3.º Composts ab los prefixes *pseudo-, sots-, vice-* i *ex-* (en casos com *ex-president* o com *ex-libris*.) 4.º *no-res; quasi-tracte; pre-romà, pro-sector, despús-ahir, poca-pena, cap-i-cua, vint-i-u; nord-est, bum-bum* i consemblants.

T A U L A

	<u>Pàg.</u>
Adverfiment	7
Llengua Valenciana. I. Valor d'esta denominació	9
II. La llengua literària.	17
III. Què s'ha fet i qué pot fer-se a València	25
Observacions i exemples.	35
Pronunciació.	37
Léxic.	38
L'article definit.	43
Pronoms personals.	47
Possessius	48
Demostratius.	49
Relatius	50
Femenins i plurals.	51
Numerals.	51
L'adverbi <i>huf</i>	51
Verb	52
Ortografia	57
Consonants: B	63
C, Ç, S, SS, Z	64
Excepcions	65
CH, IG	66
D, T.	66
G, C.	68
G, J.	68
H.	68
LL, L, L·L	68
M, NP, N	69
NY	69
Q.	70
R.	70
X.	70
Vocals	71
Accentuació gràfica.	72
Apòstrof i guionet.	73
Taula	77

A CASTELLÓ DE LA PLANA
I A L'OBRAJOR DEL FILL DE JOSEP ARMENGOT
S'ACABÁ LO DIA VII D'ABRIL,
DILLUNS DE LA SEMANA DE PASSIÓ
DE L'ANY DE NOSTRE SENYOR
M . C M . X X X
L . ✠ D .

Societat Castellonenca de Cultura

OBRES EDITADES

COL·LECCIÓ «BIBLIOTECA DE CONTEMPORANIS»

- Volum I.—*Elogi del Xiprer*, per Carles Salvador. 1929.
- » II.—*Pomell de Bibliòfils Valencians*, per F. Almela Vives. 1929.
 - » III.—*La Llengua Valenciana*. Notes per al seu estudi i conreu, per L. Revest Corzo. 1930.

COL·LECCIÓ «LLIBRES RARS I CURIOSOS»

- Volum I.—*Regles de Amor i Parlament de vn Hom i vna Fembra*. 1920. (Exhaurida).
- » II.—*Cartas del Doncel de Xérica al Rey Felipe III*, con un estudio bio-bibliográfico de José María Pérez Martín. 1922. (Exhaurida).
 - » III.—*Andreae Capellani Regii Francorum. De Amore libri tres*. Text llatí publicat per Amadeu Pagès. 1929.
 - » IV.—*De Amore. Text llatí amb la traducció catalana del segle XIV*. Introducció i notes per Amadeu Pagès. 1930.

COL·LECCIÓ «ARTE MEDIEVAL»

- Volum I.—*Las cruces gemelas de San Mateo y de Linares de Mora*, per Manuel Betí Bonfill. 1927. (Exhaurida).
- » II.—*El pintor cuatrocentista Valentín Montoliu*, per M. Betí Bonfill. 1927.
 - » III.—*Los Santalineas, orfebres de Morella*, per Manuel Betí Bonfill. 1928.

COL·LECCIÓ «CLÁSICOS VALENCIANOS»

- Volum I.—*Roiç de Corella. Parlament de casa Berenguer Mercader i Tragedia de Caldesa.* Estudi de Salvador Guinot. 1921.
- » II.—*El poeta Jaime Gazull.* Estudio bio-bibliográfico de Salvador Guinot Vilar. 1924. (Exhaurida).

COL·LECCIÓ «ARTE E HISTORIA»

- Volum I.—*La comarca de Morella. Catí,* per Ricardo Carreras. 1929.

COL·LECCIÓ «OBRAS DE INVESTIGACIÓN HISTÓRICA»

- Volum I.—*Rosell. Pleito que por su dominio sostuvieron en el siglo XIII la Orden de San Juan de Jerusalén y el Real Monasterio de Benifazá,* per M. Betí Bonfill. 1920.
- » II.—*Orígenes de Castellón. Sus primeros señores,* per M. Betí Bonfill. 1926. (Exhaurida).

COL·LECCIÓ «PREHISTORIA»

- Volum I.—*Els problemes arqueològics de la província de Castelló,* per P. Bosch Gimpera. 1924. (Exhaurida).

COL·LECCIÓ «LETRAS CASTELLANAS»

- Volum I.—*Azahar,* per Carlos G. Espresati. 1930.

COL·LECCIÓ «ESTUDIS DE LENGUA VALENCIANA»

- Volum I.—*Vocabulari del Maestrat,* per Joaquim Garcia Girona. (En publicació).

OBRES FORA SERIE

- La alegría en Santa Teresa de Jesús,* per L. Revest Corzo. 1922. (Exhaurida).
- Fray Andrés Ros, primer inquisidor general de Valencia,* per V. Ferrán Salvador. 1922. (Exhaurida).
- Gaspar Guerau de Montmajor.* Apuntes bio-bibliográficos per V. Castañeda Alcover. 1924. (Exhaurida).
- Madona Sancta Maria del Lledó,* per L. Revest Corzo. 1924. (Exhaurida).
- Los Mercedarios en Arguines y Algar,* per el P. Faustino D. Gazulla. 1925. (Exhaurida).
- El Papa Don Pedro de Luna señor temporal del Maestrazgo de Montesa,* per M. Betí Bonfill. 1927.
- Acuñaiones monefarias durante las Germanías,* per F. Mateu Llopis. 1928. (Exhaurida).
- Elegies,* per Bernat Artola Tomás. 1928.
- I fiorentini nel Maestrazgo al tramonto del Medio Evo,* per Ezio Levi. 1929. (Exhaurida).
- Tomba-Tossals.* Contalles de la terra, per J. Pascual Tirado. 1930.

BOLETÍN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CVLTVRA

Publicació bimestral. Volums anyals de 300 a 400 pàgines enriquits e il·lustrats ab zincografies, fotogravats i tricromies. Articles d'art, d'història, de geologia, de botànica, de paleontologia, de música, de folk-lore, etc. Contes, rondalles, estudis de costums. Documents inèdits. Col·lecció de cartes de població de les viles i llocs del Regne de València. Catàlegs dels arxius comarcals.

Han aparegut 10 volums i està en publicació el volum onzè. Exhaurits els quatre volums primers.